

Культура 9

Лекція #12а:

ДЕРЕВ'ЯНА

АРХІТЕКТУРА

➤ Троїцький собор, Новомосковськ,
Дніпропетровська обл. 1779 р.

- ❖ Дерев'яна будова в Україні сягає далеко в минуле.
- ❖ Знаємо що ще за часів Трипільської Культури наші предки будували хати із дерева, та мазали їх глиною.
- ❖ Теж знаємо що за княжих часів, великі городи переважно будовані із дерева, а лиш найбільші тереми (palaces), мури (defensive walls) і церкви були муровані (built of stone).

- ❖ Майстерність дерев'яної будови передавалася тому що на території України, де мешкали наші предки, знаходилися прадавні ліси.
- ❖ В цих лісах росли дерева здатні до будови, як дуб (oak), клен (maple), тис (yew), явір (sycamore), бук (beech), груша (pear), липа (linden), ясень (ash), сосна (pine), смерека (spruce), кедрина (cedar)...

- ❖ До Княжої Доби, українці широко не розробили техніки будови із каменя.
- ❖ Легко доступне дерево для будови, та брак доступного будівельного каменя відохочувало населення від будови із каменю.
- ❖ Аж з приходом християнства та візантійського стилю будівництва почали українці будувати церкви та будівлі із каменю.

➤ Миколаївська церква, Вінниця, 1746 р.

- ❖ Найбільше залишених пам'яток дерев'яної архітектури в Україні становлять церкви.
- ❖ По сьогоднішні дні, в Україні знаходиться понад 3,000 дерев'яних церков будовані між 15-тим і раннім 20-тим століттями.
- ❖ Форми і техніка будови цих церков коріняться у місцевих традиціях будівництва, які часто сягають до перед-християнські часів.

- ❖ Перші церкви в Україні будовані з дерева.
- ❖ Найдавнішу письмову згадку про дерев'яну церкву в Україні (*церкву святого Іллі-пророка* у місті Києві на Подолі), знаходимо в угоді (treaty) київського князя Ігоря із візантійською імперією 944 року.
- ❖ Найстарші дерев'яні церкви в Україні будовані в 1502 р.

- Церква св. Юра, Дрогобич, 1502.
- ЮНЕСКО: Список Світової спадщини.

- Церква Святого Духа, Львівська обл., 1502.
- ЮНЕСКО: Список Світової спадщини.

ХАРАКТЕРИСТИКИ

ДЕРЕВ'ЯНОЇ

АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ

- ❖ Найбільш поширена техніка будови з дерева це будування в зруб.
- ❖ Це означає що бруси (logs) складаються горизонтально в кут (similar to a log cabin).
- ❖ Бруси «зв'язували» в кутах у вирізаних «замках», (“log cabin” technique), і закріплювали дерев'яними кілками (dowels).

21/07/2013 01:00

❖ Усі дерев'яні церкви в Україні можна поділити на чотири типи:

1. Найпростіший тип — це прямокутна будівля у вигляді хати - *однозрубна*.

- Іноді така будівля була ускладнена (added to) добудовою притвору з заходу або ризниці (changing and storage room) біля вівтаря.

➤ Миколаївська церква, с. Берегомет, 1786 р.

- Ця церква поділялася на три частини: бабінець (вхід, над яким збудовано поверх для хору), наву та вівтар або святиня.
- Вівтарна частина церкви часто має зрізані зовнішні кути, щоб створити шестикутну (hexagonal) апсиду.

- Церква св. Михаїла Архангела, с. Туранське, Підкарпаття, 1803 р.
- ЮНЕСКО: Список Світової спадщини.

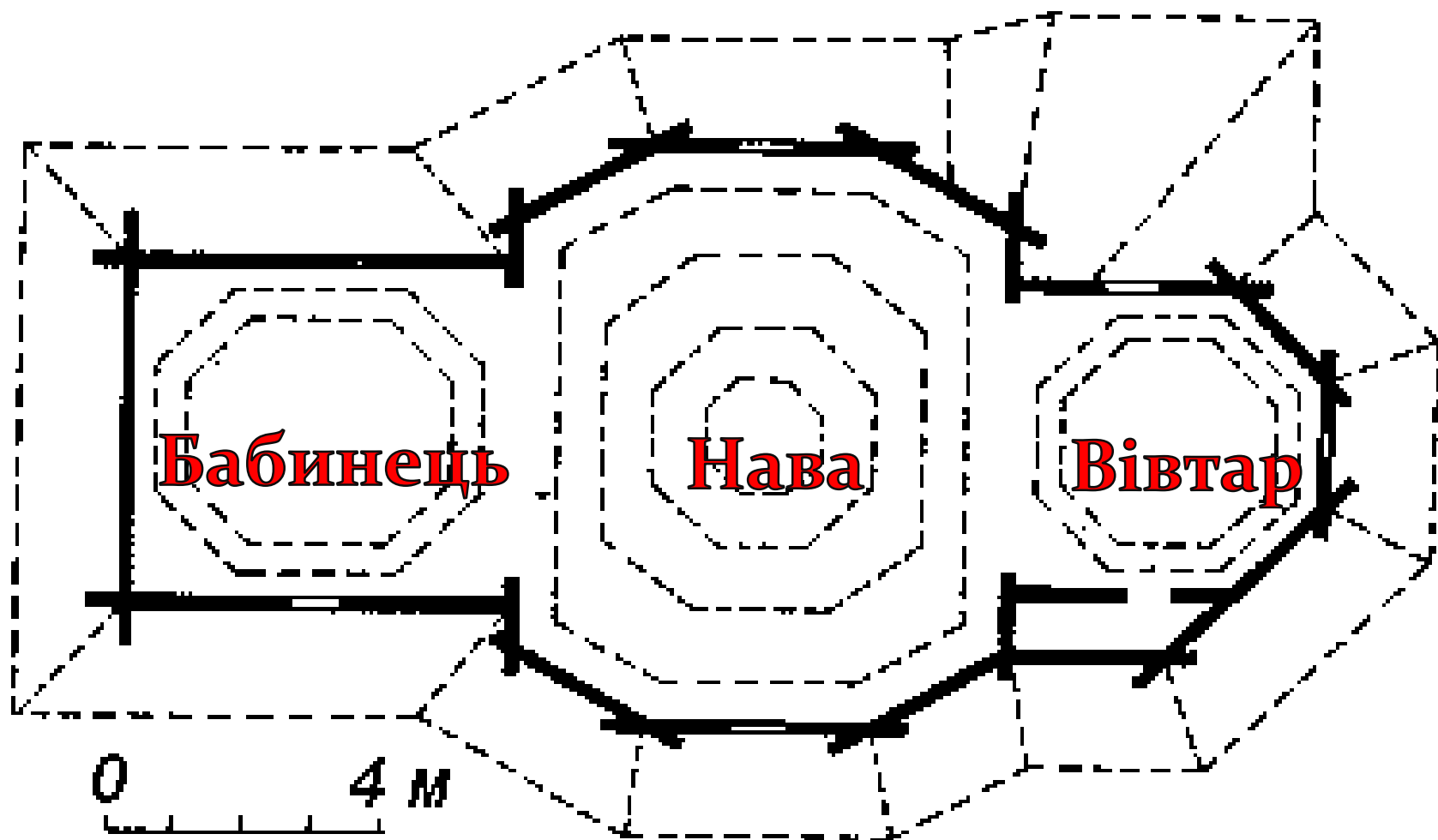

2. Найбільш поширений тип українських церков — це *тризрубні* або *тридільні*, тобто складаються із трьох окремих частин які інтегрально зв'язані разом.

- На території України та поза її межами переважає саме такий тип церкви.
- Як виняток церкви могли бути також двозрубні або чотиризрубні.

- Кожна частина церкви збудована у формі квадрату або восьмикутника (octagon).
- Типічна форма тризрубної церкви в Україні:

- Майже у всіх частинах України в тризрубній церкві кожна частина церкви має свою вежу із банею, де найбільша баня стоїть над навою.
- Вежі і бані будовані або у квадратній формі, або у восьмикутній формі, тому що з дерева було неможливо заокруглювати (to round out) кути.
- Фундамент церкви часто ставили із каменя, щоб будинок був стабільним.

➤ Церква св. архангела Михайла, Львівщина, 1754 р.

- За стилем візантійським, усі церкви побудовані на поземі одної осі (along one axis), із заходу до сходу, при чому вхід є від заходу а вівтар завжди звернений на схід.
- Рівнож, церкви переважно побудовані на горбі, тобто на найвищому місці села.
- Із трьома банями, ці церкви набирають форму тризуба, де три зубці бань вистають з з'єднаного споду церкви.

➤ Церква Здвиження, Львівська обл. , 1884.

3. П'ятизрубні церкви.

- Цей тип церкви був також досить поширений в Україні.
- П'ятизрубні будівлі хрещатої форми ставилися додаванням до нави ще двох зрубів з півночі та півдня.

➤ Церква
Пресвятої
Євхаристії, з
села Волосянка,
Львівщина,
1804.

➤ Церква св. Архангела Михайла, с. Красне, Львівщина, 1933.

- Семизрубні церкви були винятком (exсerption) в Україні.

- Церква Вознесіння Господнього, с. Березня, Чернігівщина. Збудована у 1759-1761 роках, знищена в 1929-1930 роках.

4. Дев'ятизрубна будівля — це також рідкий тип найбільш розвиненої форми української дерев'яної церкви.

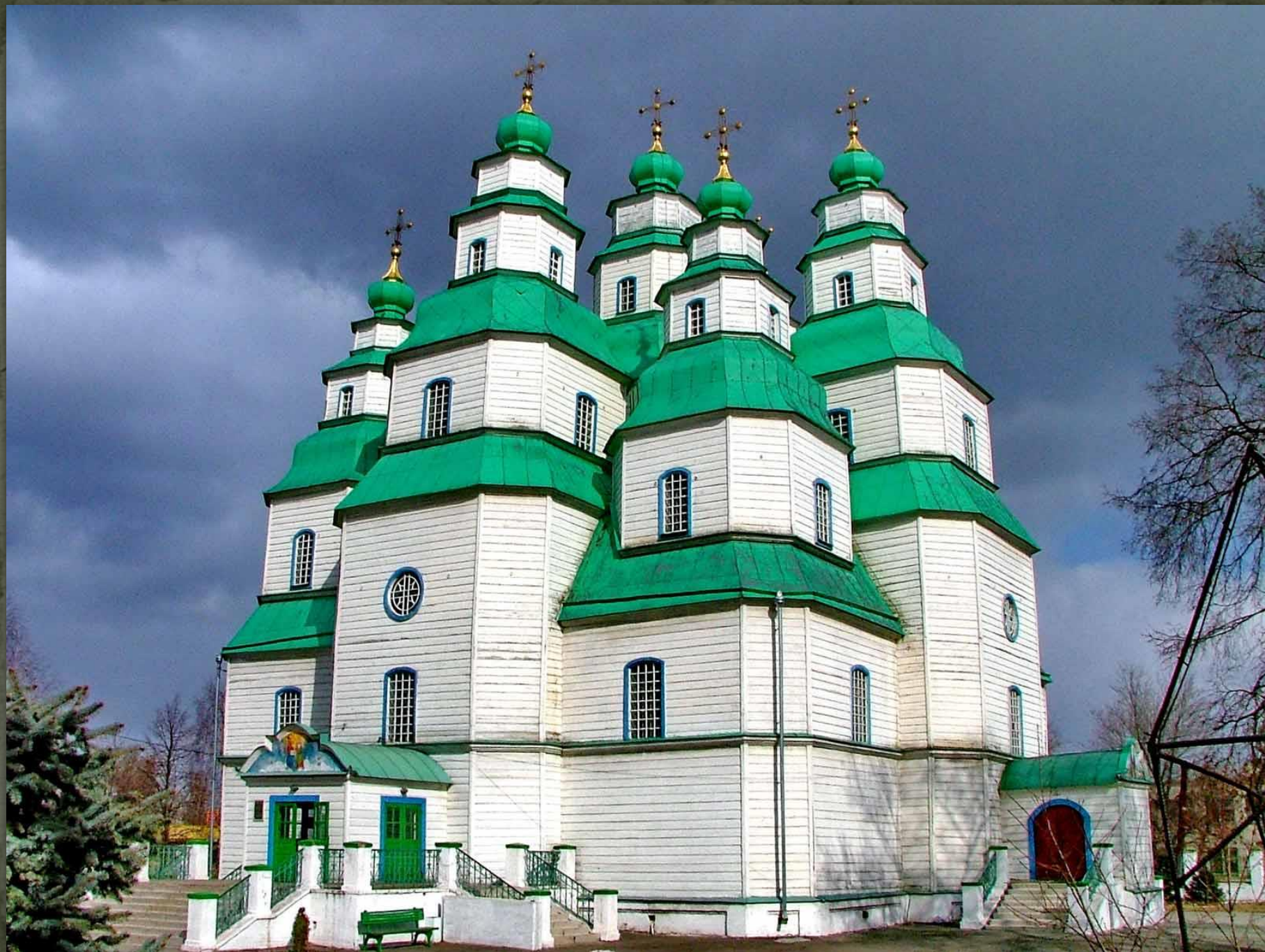
- Таку хрещату будівлю утворювали додаванням до п'ятизрубною будови в чотирьох її кутах ще по одному зрубіві.
- Прикладом такої будівлі з дев'ятьма вежами є запорозька церква в Самарі, побудована в 1772-79 рр.

➤ Запорізький Троїцький собор, Новомосковськ,
Дніпропетровська область, 1772-1779.

ФОРМА КОПОЛИВ ТА БАНЬ

- ❖ Форма купольних завершень української церкви переважно була нижчої або вищої грушевидної форми.
- ❖ Також знаходяться куполи піраміди та восьмикутні конуси.

- Спасо-Преображенський храм, с. Новиця, 1938.
- Найбільший дерев'яний храм західної України

- ❖ Такі куполи переважно стоять на циліндрах-барабанах (підбанниках), як і в мурованих церквах стилю козацького барокко.
- ❖ Купол української церкви майже завжди закінчується шпилем (a sharp point).

➤ Церква Чесного
Хреста, місто
Дрогобич,
Львівщина, XVI ст.

- Церква святої Параскеви с. Квятонь, Польща, 1700.
- ЮНЕСКО: Список Світової спадщини.

➤ Церква св. Василя, с.Черче, Івано-Франківщина, XVI ст.

- Ставропігійна козацька церква Покрова Пресвятої Богородиці, Київ, 1994.
- Відтворено церкву Запорізької Січі (знищено в 1775 р.) за рисунками Тараса Шевченка.

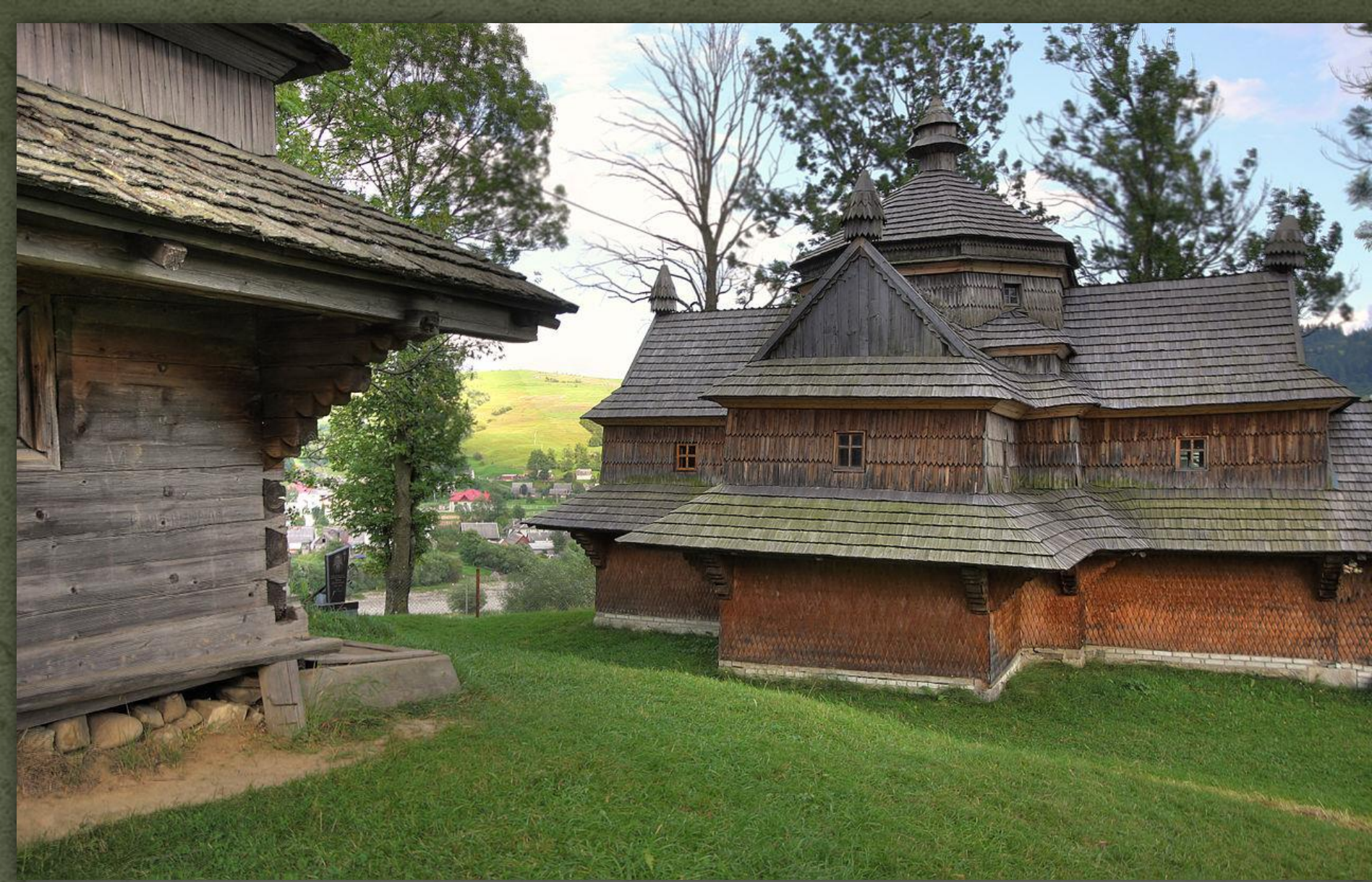
➤ Церква Св. Миколи, с. Кривки (Шевченківський гай, Львів), 1763 р.

➤ Церква Богоявлення Господнього, с. Кугаїв, Львівщина, 1693 р.

- Церква Вознесіння Господнього, с. Ясіня, Закарпаття, 1824.
- ЮНЕСКО: Список Світової спадщини.

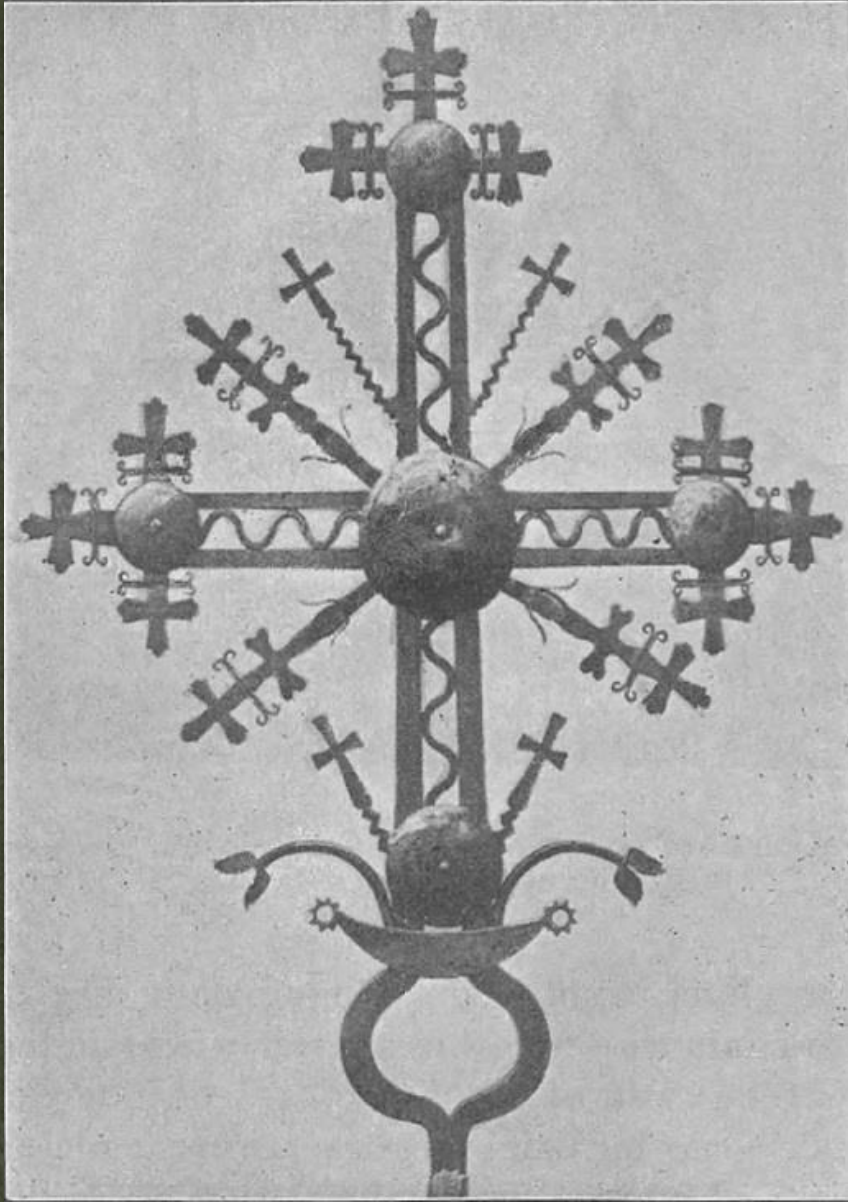

➤ Церква Усікновення голови Івана Хрестителя, с. Зелене, Львівщина, 1846 р.

ХРЕСТИ НАД БАЊЯМИ

- ❖ Шпилеве завершення церков в Україні складалося з таких частин: кулька — маківка, півмісяць ріжками догори та мистецько вироблений з заліза ажурний хрест.
- ❖ Як і самі церкви, ці хрести вважаються високої мистецької та майстерної якості.

➤ Хрест із гуцульської церкви.

➤ Хрести із галицьких церков

➤ Успенська церква, місто Рівне, 1756.

➤ Ставропігійна козацька церква Покрова Пресвятої Богородиці, Київ, 1994.

ДЗВІНИЦІ

- ❖ Дзвіниці (bell towers) будувалося у формі давніх оборонних веж, тому що походять із періоду коли із вежі можна було стежити за татарським нападом.
- ❖ Дзвіниці завжди будовані окремо від структури церкви.

➤ Дзвіниця церкви св, Юра,
Дрогобич.

➤ Дзвіниця Михайловської
церкви, Комарно.

- ❖ Вежа будована квадратним зрубом, на декілька шарів.
- ❖ Кінчалася дзвіниця пірамідним дашком.
- ❖ Починаючи в бароковий час, замінено пірамідний дашок на грушкоподібну баню.

➤ Дзвіниця (1779) та церква Собору св. арх. Михаїла, 1903, Старосамбірськ, Львівщина.

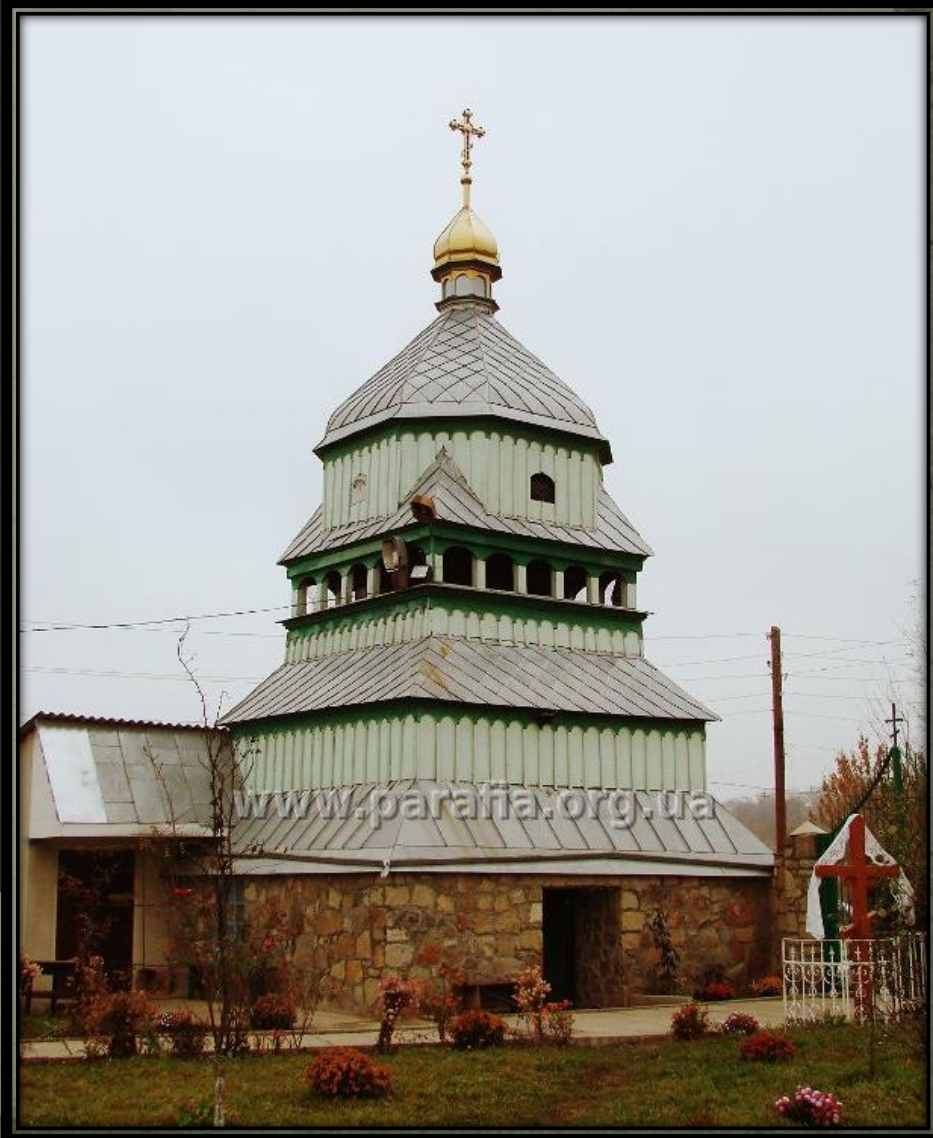
➤ Дзвіниця, Старосамбірськ, Львівщина, 1779.

➤ Дзвіниця храму Різдва Пресвятої Богородиці, м. Угнів.

➤ Дзвіниця П'ятницької церкви, 1775, м. Могилів-Подільський.

ПІДГОТОВИВ МГС. АНДРІЙ ПЕРЕКЛІТА

ШКОЛА УКРАЇНОЗНАВСТВА
ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”
В ДЕТРОЙТІ